

ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ

Боряна Руменова Пейчева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – гр. Свищов

Катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“

e-mail peycheva.boryana@gmail.com

Резюме: С увеличаване обема на световната търговия, както и с динамичното развитие и внедряване на високи технологии, работата на митническите органи става все по-комплексна. Поради тази причина изследването на функциите в митническия контрол е от изключително значение, като дефинирането им спомага за по-точното целеполагане и за обособяването на такива задачи за изпълнение, които допринасят за ефективността от контролната дейност на митниците. Независимо че функциите се извеждат на едно чисто концептуално ниво и сами по себе си не могат да се дигитализират, поради теоретичния им характер, то процесите при реализирането им, които извършват митническите служители за тяхното изпълнение, подлежат на дигитална трансформация. Поради това в разработката са изведени дейностите, присъщи на основните функции на митническия контрол, като е очертано тяхното настоящо дигитално развитие. Също така предвид развитието на нововъведения като Sigle Window се очертава необходимостта от извеждане на преден план на координационната функция.

Ключови думи: митнически контрол, дигитализация, функции в митническия контрол.

JEL: M49.

FUNCTIONAL FRAMEWORK OF DIGITALIZATION IN CUSTOMS CONTROL

Boryana Rumenuva Peycheva

„D. A. Tsenov“ – Academy of Economics – Svishtov

Department: Control and Analysis of the Economic Activities

e-mail peycheva.boryana@gmail.com

Abstract: With the increasing volume of world trade, as well as the dynamic development and implementation of high technologies, the work of customs authorities is becoming more and more complex. For this reason, a comprehensive delineation of the functions of customs control is of critical importance, as the definition of these functions helps to more accurately target and differentiate those tasks to be performed that contribute to the effectiveness of customs control activities. Despite the fact that the functions are derived at a purely conceptual level and cannot be digitalized by themselves due to their theoretical nature, the processes of their implementation, which are carried out by customs officers for their performance, are subject to digital transformation. Therefore, in the development, the activities inherent in the main functions of customs control are highlighted, outlining their current digital transformation. Also, given the development of innovations such as Sigle Window, the need to bring the coordination function to the forefront is highlighted.

Keywords: customs control, digitalization, functions in customs control.

JEL: M49.

Въведение

Понятието функция най-общо може да се дефинира като „*способността на дадена единица да изпълнява определена роля в цялото на системата или да служи според нейното предназначение в отношения на взаимосвързаност с другите единици*“ (Нов български университет, 2023). Според нас това определение е много общо, валидно е за всяка една житейска сфера и то не може да даде ясна представа за същността на функциите в икономиката. От гледна точка на теорията на контрола, в чиито граници влиза и митническият контрол, определението може да се стесни в следната специализирана дефиниция: функциите са „*съвкупности от навици и умения за постигане на предварително определени цели, произтичащи от трайно обособили се интереси*“ (Иванов и др., 2017, стр. 49). Изясняване значението на това понятие е съществено за ролята на функциите в митническата дейност като цяло, тъй като функционалната рамка на митническия контрол допринася за:

- Добиване на по-ясна представа и по-задълбочено разбиране за дейността на митническата администрация;
- Разбиране какви са целите на осъществявания контрол;
- Определяне задачите за изпълнение, които се поставят на оперативно ниво пред митническите органи.

Дефинирането на функциите спомага за по-точното целеполагане и за обособяването на такива задачи за изпълнение, които допринасят за ефективността на митническия контрол. Те са свързващият елемент, който показва общата взаимозависимост между отделните действия на митниците, и обоснована релацията „*цел–действие*“. Независимо че функциите се извеждат на едно чисто концептуално ниво и сами по себе си не подлежат на дигитална трансформация, поради теоретичния им характер, то процесите при реализирането им и самите дейности, които извършват митническите служители, подлежат на дигитална трансформация. От това може да се направи изводът, че функциите на митническия контрол са изражение на връзката между конкретните дейности, които ще се предприемат в контролния процес въз основа на заложените цели, като тези дейности могат да бъдат пренесени в дигитална среда. В специализираната литература видовете функции в митническия контрол се разглеждат и класифицират по различен начин. Аркарага и съавтори обособяват най-общо три основни функции в митническия контрол – фискална, икономическа и защитна (Azcárraga, et al., 2022 p. 5). Те присъстват винаги заедно в дейността на митниците, но във всяка страна предвид географското ѝ положение и икономическото ѝ развитие, трите функции имат различна относителна степен на важност и са с различен приоритет в работата на митническите органи. Според нас това условно разграничение на функциите, представено от Аркарага, дава само основна представа за съответ-

стващите им митнически дейности. Предвид значимата роля на митницата в международната верига за доставки, по-задълбоченото разглеждане на функциите предполага и тяхното по-детайлно разглеждане. Поради това възприемаме виждането на М. Антоу, който разглежда значително по-подробно този въпрос, като условно разделя функциите на (Антоу, 2012):

- **функции спрямо съдържанието на контрола** – установителна, информационна, оценъчна и регулативна;
- **функции спрямо поставените контролни цели и задачи** – фискална, защитна, икономическа и политическа.

Според нас на практика двата типа функции взаимно се допълват, защото поставените контролни цели и задачи имат собствено съдържание, което подлежи на оценка и регулация. Същевременно втората група функции са основополагащи, тъй като предопределят основните характеристики на митническата дейност като цяло и поради това те попадат като основен обект на изследване в настоящата разработка. От друга страна, не трябва да се пренебрегват и функциите спрямо съдържанието на контрола, защото предизвикателствата, поставени пред митницата постоянно разширяват своя обхват и се изменят поради динамичната геополитика и външни влияния.

Целта на разработката е определяне нивото на дигитализация на дейностите, които митническите органи извършват, съгласно техните функции. **Обект на изследването** се явяват фискалната, защитната, икономическата, информационната и координационната функция на митническия контрол, а негов **предмет** е дефиниране степента на дигитализация на оперативните дейности, които предопределят същността на митническите функции. За постигане на целта е предвидено **изпълнението на следните задачи**:

1. Теоретичен преглед на основните функции на митническия контрол през призмата на дигитализацията;
2. Анализ на нивото на дигитализация на основните митнически дейности, съобразно функциите на митническия контрол;
3. Извеждане на координационната функция като ключова предвид внедряването на концепцията за Single Window.

1. Фискална функция на митническия контрол

1.1. Същност на фискалната функция на митническия контрол

Фискалната функция на митническия контрол има основно проявление при вносните митнически режими и по-точно при режим Допускане за свободно обращение (ДСО). Причината за липсата на проявлението ѝ в

износните режими е, че ЕС води политика за стимулиране на износа и неначисляването на мита. В своята същност фискалната функция представлява събиране на митни сборове под формата на мита, данъци (ДДС), акцизи, такси, глоби и лихви. На практика те се заделят от „*дохода на вносителя, който той би получил при реализацията на вносните стоки във вътрешността на страната или в която и да е друга страна членка на ЕС*“ (Томева, Ганчева, & Антоу, 2021, стр. 23). Митниците генерират значителен финансов ресурс за националните бюджети и за бюджета на ЕС като цяло. В специализираната научна литература се споделя виждането, че значението на фискалната функция „*в последните години постепенно намалява, тъй като не само в България, но и в страните, членуващи в Световната търговска организация (СТО), постепенно намаляват митата си*“ (Аврамов, 2001, стр. 195). Намаляването на митата се изразява основно в две направления:

- намаляване на самите митнически ставки, без да има сключени търговски споразумения;
- сключване на редица международни споразумения за свободна търговия.

От друга страна, през втората половина на предходното десетилетие се наблюдава и обратната тенденция – например увеличаване на митата за определени стоки между ЕС и САЩ поради предприетата американска протекционистична политика в защита на собственото производство (Институт за пазарна икономика, 2018). Това означава, че размерът на митническите ставки на практика се изменя както в посока понижение, така и в посока повишение в зависимост от външни фактори и предприетата държавна политика. За редица страни по света като развиващите се и най-слабо развитите икономики вносните мита и свързаните с тях данъци продължават да бъдат значителен национален приход. Поради тази причина действията на митническите органи в тези държави са насочени предимно към събирането на приходи (Widdowson, 2007, р. 31). От казаното дотук може да се обобщи, че фискалната функция продължава да играе съществена роля в митническия контрол и нейното значение не намалява. На практика на митниците се вменяват нови функции, добавят се нови задачи и се повишават техните отговорности в ЕС като цяло.

1.2. Ниво на дигитализация на митническите дейности, свързани с фискалната функция

От оперативна гледна точка приложението на фискалната функция намира изражение в няколко основни митнически дейности, като нивото им на дигитализация е показано на *Фигура 1*:

Фигура 1. Ниво на дигитализация на основните дейности във фискалната функция

- **проверка на митническата стойност** – тази дейност не е напълно дигитализирана;
- **определяне на митните сборове** – Митническата информационна система за внасяне (МИСВ) автоматично изчислява дължимите вносни митни сборове въз основа на въведената информация в Единния административен документ (ЕАД) относно стойност, тарифен номер и произход на стоките. В основата си тази дейност е автоматизиран процес, но все пак се изисква намесата на митнически служител при възникнали съмнения за нередности или некоректно подадена информация от страна на декларатора;
- **обезпечаване на митническото задължение** – най-често приложимите обезпечения са депозит и банкова гаранция, като тази дейност е частично дигитализирана, тъй като проверката на банковите гаранции е автоматична, но предоставените депозити се проверяват от митнически служител;
- **погасяване на митните сборове** – то се извършва само по банков път по разплащателната сметка на АМ или чрез виртуален ПОС терминал. Дейността е автоматизирана, тъй като системата проверява дали по партидата на съответния ИО има достатъчно средства за погасяване на задълженията му (Агенция "Митници", 2021);
- **възстановяване на надплатени или погрешно платени митни сборове** – фактическото възстановяване се извършва по банков път и се инициира от оторизиран митнически служител, но самото вземане на решение за възстановяване на митни сборове не е автоматизирано, следователно тази дейност не е дигитализирана.

Дигитализирането на митническите дейности в обхвата на фискалната функция е от съществено значение за контролната система и допринася за:

- съкращаване на времето за започване, обработка и приключване на вносен режим както за митницата, така и за икономическите оператори;
- минимализиране на технически грешки при изчисляване на митните сборове, като по този начин респективно не се ощетяват бюджетът или вносителят;

- автоматизирането на дейностите спомага, митническите служители да обработят по-голям брой вносни операции на ден;
- по-добра отчетност и събираемост на вземанията от вносни митни сборове;
- възможност митническите служители да концентрират своите усилия към установяване истинността на декларираната митническа стойност на стоките при възникнали съмнения.

2. Защитна функция на митническия контрол

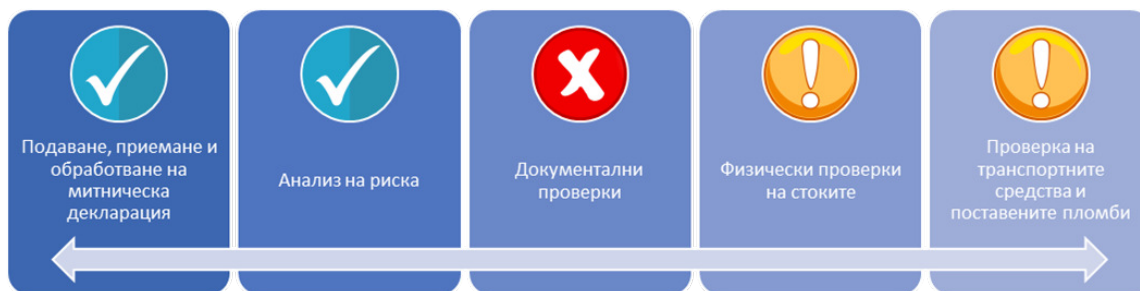
2.1. Същност на защитната функция на митническия контрол

Митническите администрации в ЕС са изправени пред значително разширяване на обхвата и сложността на своята работа, като отговорностите им се разпростират отвъд традиционната роля за събиране на мита и данъци в рамките на международната търговия. Все по-голямо значение добива осъществяването на контрол и други дейности, които обслужват по-широк набор от цели, като например осигуряване на протекция на обществото и околната среда (World Customs Organization, 2010). В тази връзка защитната функция намира все по-съществено приложение в митническия контрол. В чл. 3 от МКС е отбелязано, че действията на контролните органи трябва да са насочени към „общата сигурност на веригата на доставките“ (Регламент (ЕС) № 952/2013 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Митническия кодекс на Съюза, 2013) и по-конкретно към:

- Защита на финансовите интереси на ЕС;
- Защита на европейския бизнес от незаконна и нелоялна търговия;
- Гарантиране сигурността и безопасността на ЕС като цяло.

2.2. Ниво на дигитализация на митническите дейности, свързани със защитната функция

Митническите формалности са съобразени до голяма степен със съдържанието на защитната функция, като пример за това са анализът на риска и обработката на информация за сигурност и безопасност на пратките. Поради ограниченост на ресурсите цялостна проверка на входящия и изходящия сток трафик е невъзможна, затова дигитализацията на дейностите в обхвата на защитната функция спомага за селектирането на рискови товари и пратки, които подлежат на по-обстойни проверки. На оперативно ниво могат да се изведат следните основни контролни дейности, касаещи защитната функция (вж. Фигура 2):

Фигура №2. Ниво на дигитализация на основните дейности в защитната функция

- **Подаване, приемане и обработване на обобщени декларации за въвеждане (ОДВ) и напускане (ОДН) на стоки на и от митническата територия на Съюза** – тези процедури са дигитализирани, тъй като информацията се подава и обменя по електронен път;

- **Извършване на анализ на риска** – обект на анализ е информацията, подадена в ОДВ и ОДН. В същността си този анализ е дигитален процес, в чието изпълнение са заложили алгоритми, които по предварително зададени критерии присъждат определена категория риск по отношение на вида стоки и участниците в търговската операция;

- **Документални проверки за съответствие между подадените декларации и съпътстващите стоките документи** – документалните проверки не са автоматичен процес, тъй като самите търговски, транспортни, митнически и други документи не се предоставят в компютърно четим формат. В същността си тази дейност се извършва от митнически служител;

- **Физически проверки на стоките за съответствие с приложимия външнотърговски режим** – те са частично дигитализирани и на практика се извършват от митнически служител. За целта може да използват разнообразни технически и ИТ средства;

- **Поставяне и проверка на технически средства тип „пломба“** – тази дейност е частично дигитализирана и самото поставяне се извършва от митнически служител. Дигитализацията намира изражение в съществуващите пломби за многократна употреба, които имат вграден GPS за проследяване движението на транспортните средства.

От горното е видно, че част от оперативните дейности, израз на защитната функция, не само не са дигитализирани, но и не биха могли да се трансформират в дигитална среда (например физическите проверки). За тази част от вече дигитализираните дейности биха могли да се посочат следните предимства:

- Повишаване качеството на подадените данни;
- Намаляване на опитите за измами;
- Съкращаване на времето за извършване на проверки;
- Повишаване на производителността на митническите органи;
- Ефективен и ефикасен контрол и др.

3. Икономическа функция на митническия контрол

3.1. Същност на икономическата функция на митническия контрол

Икономическата функция е насочена преди всичко към стимулиране развитието на даден икономически отрасъл в Съюза или в неговото забавяне чрез въвеждане на ограничения. Тази функция намира изражение и в сключените споразумения за Свободна търговия между ЕС и трети страни (или група от страни) или в отсъствието на такива. Последиците от динамиката в геополитическите процеси обаче намират своето изражение в митническия контрол, що се отнася до движението на стоки през международните граници. Според Антоу „ако една външнотърговска операция застрашава интересите на даден отрасъл от националното стопанство на дадена страна членка, то именно чрез стриктното прилагане на митническите режими и процедури равновесието може да бъде възстановено“ (Томева, Ганчева, & Антоу, 2021, стр. 27). Това показва, че именно икономическата функция чрез стимулиране на местното производство и на търговията с трети страни е изражението на този баланс, който се търси.

В международните търговски споразумения се определят приложимите мерки, като *тарифните са израз на фискалната функция, докато нетарифните са израз на защитната функция. Цялата съвкупност от мерки обаче е израз на икономическата функция в митническия контрол*. Спазването им и установяването на съответствие при движение на стоки през външните граници на ЕС са един от основните обекти на митнически контрол. Тези мерки са променливи и многообразни и по тази причина тяхното правилно прилагане е ключов момент за осъществяване на ефективен контрол. Това може да се постигне по дигитален път чрез:

- систематизирането им в единна електронна система;
- лесен достъп до информация за тях от всички заинтересовани страни;
- автоматизирани проверки за съответствие.

По отношение приложението на тарифните и нетарифните мерки с особено значение е електронната система TARIC, администрирана от DG TAXUD към Европейската комисия (ЕК), която *„обобщава и отразява цялото европейско законодателство по отношение на търговията с трети страни“* (Томева, Ганчева, & Антоу, 2021, стр. 87). На практика *тя се разглежда като най-мащабният израз на дигитализацията в митническия контрол на европейско ниво по отношение на икономическата функция*. Системата предоставя необходимата информация за митнически ставки в зависимост от страната на произход на стоките, квоти, забрани, ограничения и допълнителни изисквания като лицензи и разрешения при внос и износ. Регулярното ѝ използване води до оформянето на външнотърговски опе-

рации, които са в съответствие с действащите митнически формалности. Важно е да се отбележи обаче, че TARIC не съдържа информация за приложимите в държавите – членки ставки за ДДС, акцизи и такси, т.е. в системата се съдържа само обща за ЕС информация, но не и националните особености, които могат да касаят една вносна или износна операция.

3.2. Ниво на дигитализация на митническите дейности, свързани с икономическата функция

Условно в обхвата на икономическата функция се включват следните основни оперативни действия от страна на митническите служители (вж. Фигура 3):

Фигура. №3. Ниво на дигитализация на основните дейности в икономическата функция

- **тарифиране на стоките** – тарифният номер е електронно четим и разпознаваем код за вида стоки. Определянето му обаче не е автоматична дейност, а изисква добро познаване на правилата за тарифиране. Поради това може да се обобщи, че тарифирането е частично дигитализирано, като все повече се разчита на Artificial Intelligence (AI);

- **доказване и потвърждение на произхода на стоките** – това е сложна дейност, за приложението на която се изискват много добри познания относно правилата за произход и условията по сключените споразумения за свободна търговия. В същността си тя е частично дигитализирана, тъй като електронната самосертификационна митническа система REX се използва само за търговия с определена група държави - Канада, Великобритания, Япония и др. Всички останали доказателства за произход на стоките се издават на хартиен носител – сертификати EUR. 1, A.TR и др.;

- **проверка за наличието/липсата на съответните разрешителни и лицензи за внос/износ на стоките** – тези документи се предоставят на митническите органи по електронен път, но проверката им се извършва от митнически служител. Издаването на разрешителни и лицензи е в компетенциите на други държавни институции и електронното им заявяване/получаване зависи от нивото на дигитализация на тези органи. Тази дейност пред-

стои да се трансформира дигитално чрез изграждане и въвеждане в ЕС на концепцията за Single Window, но към момента тя остава частично дигитализирана;

- **наличието/липсата на свободни количества квоти за внос на определени стоки** – проверката е автоматична през консултационния модул QUOTA (КВОТА) на DG TAXUD към ЕК, следователно тази дейност е дигитализирана;

- **наличието на забрани или ограничения при внос/износ за определени стоки и страни (ембарго)** – информацията за това е налична в TARIC, където тя е систематизирана и проверките са автоматични, което прави дейността дигитализирана.

Основните предимства при дигиталната трансформация на дейностите, свързани с икономическата функция, са насочени основно към:

- придружаващите стоките документи се подават по електронен път;
- информацията относно тарифните и нетарифните мерки е налична в електронен вид;
- високото ниво на систематизираност и автоматизираност на проверките.

4. Информационна функция на митническия контрол

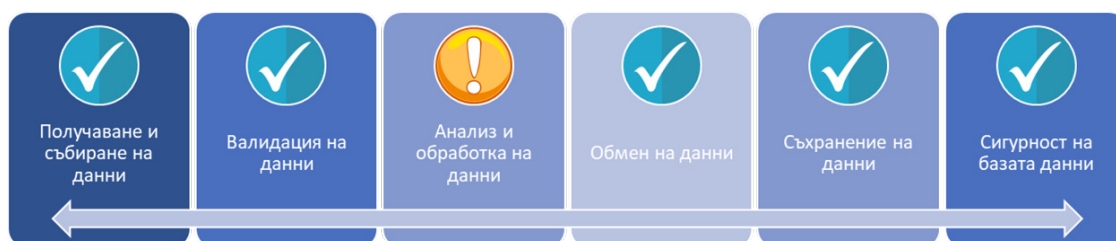
4.1. Същност на информационната функция в митническия контрол

Информационната функция в митническия контрол се разглежда от някои автори и като статистическа (Томева, Ганчева, & Антоу, 2021, стр. 26), тъй като митницата събира и предоставя множество данни, които се обобщават и анализират на национално и на европейско ниво. Въз основа на направените анализи и резултатите от тях се вземат както оперативни, така и стратегически решения за развитието на европейската митническа политика. Според нас тази функция обаче има и друго проявление, което е свързано *с един от основните активи на митницата, който е именно информацията*. Митническите органи събират, структурират, анализират, синтезират, обменят с други заинтересовани лица и съхраняват голям обем данни за извършване на своята дейност. **Повишаването на броя на външнотърговските сделки и обема на информация, която митницата обработва, имат правопрпорционална зависимост**. На практика опростяването на процедурите и увеличеният обем на сделките (данните) са основна предпоставка за поставяне на високи изисквания и очаквания към митницата по отношение на ефективна и бърза обработка на информацията. Това от своя страна налага използване на иновативни средства, методи и ресурси по отношение събирането, анализа и съхранението на данни. В същността си

дигиталната трансформация на процесите, ресурсите и средствата е основен начин за извършване на оперативните дейности, имащи отношение към информационната функция. Всяка митническа дейност е пряко или косвено засегната, или е следствие от използването и приложението на цифрови и високотехнологични устройства.

4.2. Ниво на дигитализация на митническите дейности, свързани с информационната функция

Основните оперативни митнически дейности, съотнесени към информационната функция, биха могли да се сведат до посочените на *Фигура 4*:

Фигура №4. Ниво на дигитализация на основните дейности в информационната функция

- **Получаване и събиране на данни** – тази дейност е до голяма степен дигитална, тъй като подаването на данни за започване или приключване на конкретна митническа процедура се извършва преди всичко по електронен път;

- **Валидация на входящи данни** – тя се извършва автоматично и е изцяло дигитализирана, включително и обратната връзка за успешна или неуспешна валидация;

- **Анализ и обработка на информация** – тази дейност може да се извършва както напълно автоматизирано, така и от митнически служител. Това означава, че не всеки един вид анализ и обработка на информация са цифровизирани или могат да бъдат дигитално трансформирани, тъй като личната преценка на митническите служители е ключов фактор за осъществяване на ефективни контролни действия;

- **Обмен на данни** – тази дейност е дигитализирана, тъй като основната комуникация между митническите органи и икономическите оператори се извършва по електронен път. Отделно европейските и националните митнически информационни системи са свързани помежду си и обменят данни автоматично (например NCTS и МИСТ2; МАСИ и МИСТ2 и др.). При необходимост митническите органи от държавите на износа и на вноса също могат да обменят данни чрез официалните електронни комуникационни канали, изградени в администрациите им.

- **Съхранение на информацията** – информацията за извършените контролни действия на всеки етап от митническите процедури се съхранява в информационните системи на съответната администрация. Придружаващите документи към всяка операция се предоставят на митницата по електронен път и се съхраняват като неразделна част от митническите декларации;

- **Сигурност на базата данни** – всяка митническа администрация има обособени звена и дирекции, които отговарят за сигурността на данните. Информацията, която се събира и обработва от митницата, е конфиденциална особено когато се отнася до националната сигурност и по тази причина превенцията на кибератаки е от съществено значение. Осигуряването на защита на базата данни и на митническите информационни системи е дигитален процес, като се управлява от компетентно вътрешно звено в митническите администрации.

С развитието на дигитализацията и нейното внедряване в митническия контрол ще се увеличава и значението на информационната функция. За да се постигне това, от съществено значение е информацията, която се подава към митническите системи, да е коректна и достатъчна, тъй като в противен случай осъществяваният контрол би бил неефективен. Основните предимства от дигиталната трансформация на тази функция са:

- обработката на по-голям обем от данни за по-кратък период;
- обмен на данни в реално време;
- минимализиране на пропуските и техническите грешки.

5. Координационна функция в митническия контрол

5.1. Предпоставки за извеждането на координационната функция като значима в митническия контрол

На 23 ноември 2022 г. е приет Регламент (ЕС) 2022/2399, с който се урежда създаването на концепцията за обособяването на единен електронен портал Single Window в ЕС, имащ за цел, информацията за пратките да се подава еднократно. Всички данни по дадена вносна или износна операция ще бъдат достъпни не само за митническите органи, но и за всички други заинтересовани страни като Българската агенция по безопасност на храните (БАБХ), НАП и др. Съгласно нормативния акт „*към улесняването на търговията и гарантирането на безопасността и сигурността отношение имат всички органи, участващи в процеса по оформяне на стоките през границите на Съюза. Бързото нарастване на международната търговия и на електронната търговия увеличи необходимостта от по-успешно сътрудничество и координация между тези органи*“ (Регламент ЕС 2022/2399 на Европейския парламент и на Съвета от 23 ноември 2022 година за

създаване на среда на Европейския съюз за митническо обслужване на едно гише и за изменение на Регламент (ЕС) №952/2013, 2022). Този текст предполага *извеждането на нова ключова функция в митническия контрол и това е координационната функция.*

5.2. Роля на координацията в митническия контрол

Координацията и сътрудничеството са важна част от дейността на контролните органи като цяло. Те се проявяват преди всичко в случаи на съвместни проверки на един и същ контролен обект с цел обединяване на усилията на два или повече контролни органа, като инициаторът има възможността да координира съвместните дейности. Това се предприема с цел плавното протичане и осъществяване на ефикасен контрол. В сферата на митническия контрол при внос/износ на стоки, за които се изисква предоставянето на лицензи и разрешителни от други компетентни органи, координация между институциите по-скоро липсва. Всяка институция самостоятелно издава съответните разрешителни и лицензи, без предоставената информация от търговците да се сравнява, верифицира и потвърждава съвместно между контролните органи. Като се има предвид, че тези документи в общия случай се предоставят сканирани от декларатора, митническите органи не могат да бъдат сигурни, дали някаква част от информацията в тях не е предварително и преднамерено манипулирана (например срок на валидност). За предоставяне на невярна информация отговорност носи икономическият оператор и това може да бъде установено при последваща проверка, но посоката на европейската митническа политика е с фокус към осъществяване на ефективен предварителен митнически контрол. Това е само една причина за необходимостта от въвеждане в действие на концепцията за Single Window. С нейното имплементиране на територията на целия Съюз се цели и допълнително облекчаване на формалностите при внос, износ и транзит на стоки, свързано с бърза и навременна обработка на подадените декларации. За да се постигне обаче минимизиране на времето за обработка, е необходима добра координация между контролните органи, както е отбелязано и в самия Регламент (ЕС) 2022/2399.

Отговорността относно координацията между отделните контролни органи при внос и износ на стоки, изискващи спазването на митнически и немитнически формалности, може да бъде предоставена на други институции. Това например могат да бъдат Пристанищна администрация при внос и износ на стоки с морски/речен транспорт, Ръководство въздушно движение при превоз на стоки с въздушен транспорт и др. Ако координирането на общите контролни действия обаче се раздели между няколко различни институции по признак вид транспорт при въвеждане или извеждане на стоките, може да доведе до създаване на различни практики и различно тълкуване на правилата и процедурите, което впоследствие би довело до неефективно

прилагане на концепцията Single Window. С цел избягване на такова разделение възможен вариант у нас е, координационната функция да бъде поета от Министерството на електронното управление. В този случай, за да се извършва ефективна координация и контрол, би било необходимо, ангажираните служители от тази държавна структура да бъдат запознати в детайли със спецификите на митническата дейност. Това от своя страна би бил дълъг процес, изискващ специализирана подготовка и опит. Също така може да се отбележи, че дейността на Министерството на електронното управление осъществява всеобхватен контрол и отговаря за дигитализацията в държавното управление като цяло и пренасочване на ресурси към спецификата на митническата дейност би отклонило тази структура от основната ѝ дейност. Ето защо може да се обобщи, че **координационната функция би била най-присъща на самите митническите органи**. В допълнителна подкрепа на това могат да послужат и други текстове в митническата правна рамка. Чл. 47, параграф 1 от МКС гласи: *„Когато компетентни органи, различни от митническите органи, следва да извършват контрол, различен от митническия контрол, по отношение на едни и същи стоки, митническите органи в тясно сътрудничество със съответните органи полагат усилия за извършването на този контрол по възможност по същото време и на същото място, където се извършва митническият контрол (едно спиране), като митническите органи имат координираща роля в постигането на тази цел“* (Регламент (ЕС) № 952/2013 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Митническия кодекс на Съюза, 2013, стр. Чл. 47). За привеждането на този текст в реални действия и за правилното имплементиране на Single Window се предвижда създаване на европейска електронна система EU CSW-CERTEX, която ще комуникира и свързва новоизградените национални портали за обслужване „на едно гише“ в държавите–членки. Този нов начин на комуникация ще свързва системите и ще спомага за автоматичната обмяна на данни не само между митническите и немитническите органи на национално ниво, но и между самите митнически органи от държавите–членки на европейско ниво.

Изграждането и въвеждането на Single Window ще преобрази изцяло начина на комуникация, сътрудничеството и координацията между отделните държавни институции, от една страна, и между контролните органи в страните–членки, от друга страна. Информационната функция ще придобие още по-голямо значение в митническия контрол, а координационната ще спомага за навременния обмен и предоставяне на данни, информация и документи. Тя има огромен потенциал в митническия контрол, като би допринесла значително за:

- синхронизиране на контролните действия;
- установяване на истинността на предоставените данни от страна на икономическите оператори;

- минимализиране на възможностите за манипулиране на информацията и др.

Координационната функция няма да придобие значение на основна функция по отношение на целите и задачите на митническия контрол, но тя ще е онази *свързваща, спомагателна и организационна функция, която ще допринесе за постигане на баланса между извършване на ефективен контрол и улесняване на митническите формалности за легалните търговци в една дигитална среда.*

Заклучение

Теоретичният анализ на дигиталната функционална рамка в митническия контрол е от особено значение, поради увеличаващите се обем и разнородност на задълженията и целите на митническите органи, като тя показва и все по-важната роля, която заема митницата в рамките на международната търговия. От своя страна разделението на функциите в митническия контрол е условно и теоретично, тъй като в практиката дейностите, които се извършват от митническите служители, са по-скоро всеобхватни. Поради тази причина условното обособяване на основните митнически функции има съществено значение за по-доброто разбиране на контролните действия, предприемани от митницата. Извършеният анализ на текущото ниво на дигитализация показва нейната все по-нарастваща значимост за митницата, тъй като тя се явява основното средство, което може да допринесе за ефективността на изпълнение на митническите дейности спрямо непрекъснато нарастващите изисквания и отговорности към митническите органи поради динамиката на външната среда. От друга страна, разглеждането на всяка основна дейност и дефиниране на нейното ниво на дигитализация дават ясна представа, какво още може да се направи в тази насока, така че митницата целенасочено да продължи своята дигитална трансформация. Също така изведените предимства на дигитализацията за всяка една от разгледаните функции на практика показват, че в условия на все по-комплексни митнически функции с разнороден характер разрастването и едновременното въвеждане на ограничения по отношение на международната търговия, дигитализацията се явява основно средство, което може да доведе до практически ефективно изпълнение на дейностите, съгласно функциите в митническия контрол. Същевременно теоретичният преглед на дигиталната функционална рамка в дейността дава по-ясен поглед в кои конкретни насоки тя може да бъде допълнително развита с цел достигане на баланс между едновременното опростяване на митническите формалности и извършване на ефективен митнически контрол.

Използвани източници

- Azcárraga, P., Azael, A., Matsudaira, T., Montagnat-Rentier, G., Nagy, J., & Clark, R. (2022). *Customs Matters: Strengthening Customs Administration in a Changing World*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Widdowson, D. (2007). The changing role of customs: Evolution or revolution? *World Customs Journal*, pp. 31-37.
- World Customs Organization. (2010, 11 11). <https://www.wcoomd.org/>. Retrieved 05 01, 2023, from <https://www.wcoomd.org/>: https://www.wcoomd.org/en/topics/capacity-building/activities-and-programmes/mercator-programme/cb_support_customs_reform_modernization.aspx?p=1
- Аврамов, Й. (2001). *Данъчен и митнически контрол*. София: Паралакс. Агенция "Митници". (31 12 2021 г.). <https://customs.bg/>. Изтеглено на 26 02 2023 г. от Агенция Митници: <https://customs.bg/wps/portal/agency/media-center/news-details/31-12-2021-new-accounts>
- Ангов, М. (2012). Функции на митническия контрол. Криза и икономически растеж. *Юбилейна международна научна конференция*, (стр. 700). София.
- Иванов, Г., Тананеев, Е., Томева, М., Крумов, К., Стойкова, П., Костова, С., Ангов, М. (2017). *Теория на контрола*. Свищов: ЦДО Стопанска академия „Д. А. Ценов“.
- Институт за пазарна икономика. (27 07 2018 г.). *И.П.И.* Извлечено от <https://ime.bg/>: <https://ime.bg/articles/za-mitata-i-mitnieskata-politika-na-es-i-sasht/>
- Нов български университет. (09 09 2023 г.). *Общ списък на понятия – функция*. Извлечено от Университетски речник – основни понятия: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiaq/funkciq>
- Регламент (ЕС) № 952/2013 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Митническия кодекс на Съюза, L 269/1 (9 Октомври 2013 г.).
- Регламент ЕС 2022/2399 на Европейския парламент и на Съвета от 23 ноември 2022 година за създаване на среда на Европейския съюз за митническо обслужване на едно гише и за изменение на Регламент (ЕС) №952/2013, L317/2 (23 Ноември 2022 г.).
- Томева, М., Ганчева, З., & Ангов, М. (2021). *Митнически контрол*. Свищов: ЦДО Стопанска Академия "Д. А. Ценов".

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

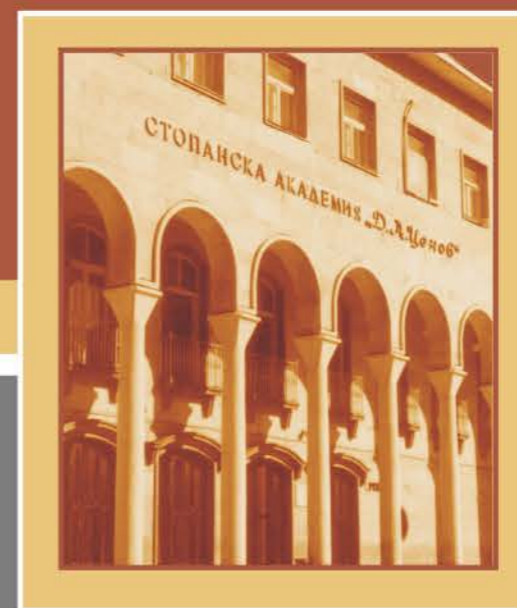
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XVI, 2023

Книга 19

Том XVI, 2023 г.
Книга 19

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Васил Пламенов Василев ТРАНСПОРТ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ: ФОРМИ НА ПРОЯВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ	5
Гергана Филипова Павлова СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДОХОДИТЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2022 ГОДИНА	26
Грета Иванова Иванова ПОДБОР НА СЛУЖИТЕЛИ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ И ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ	49
Йордан Чорбаджийски ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД	76
Мария Анастасова Хаджихристева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ	95
Момчил Мирославов Маринов РАЗВИТИЕ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „ЖИЛИЩА И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО“ В ЗАД „ОЗК ЗАСТРАХОВАНЕ“ АД	117
Ненко Василев Василев АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МАШИНОСТРОЕНЕТО В БЪЛГАРИЯ – СЕКТОРЕН АНАЛИЗ	148
Радка Иванова Василева КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ	175
Тоня Петрушева ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА ТЪРГОВСКИТЕ ВЕРИГИ ЗА БЪРЗОБОРОТНИ ПОТРЕБИТЕЛСКИ СТОКИ В БЪЛГАРИЯ	192
Шенай Шемсиева Раимова ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ НА ИНДИВИДА	219

Статии

Антонио Валентинов Дичев МАШИННО САМООБУЧЕНИЕ ПРИ VAR КАТО ОЦЕНКА ЗА ПАЗАРНИЯ РИСК – ПРЕДИМСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ	241
Боряна Руменова Пейчева ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ	255
Виктор Димитров Маринов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	271
Галина Генева Илиева ИЗБОР НА ДОСТАВЧИК ОТ ФИРМАТА	284
Горян Благовестов Милев ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ	294
Елка Узунова МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРЕБНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА	305
Йоана Иванова Първанова РЕГИОНАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ – СЪЩНОСТ, ЗНАЧЕНИЕ И ДИНАМИКА ПРИ ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПОЛИТИКИ	317
Йордан Стефанов Генов КОМУНИКАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	336
Любомир Василев Георгиев РОЛЯТА НА УПРАВЛЕНСКОТО РЕШЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	358
Мария Петрова Дачева КРИЗИСЕН МЕНИДЖМЪНТ ПРЕЗ COVID-19 И ЕФЕКТА МУ ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОФИС СГРАДИ	368
Миглена Трифонова Маринова УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО В МИННОДОБИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ИНТЕГРАЦИЯ В СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ПОДХОД	378

Николай Василев Тодоров КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	392
Онник Таракчиян АНАЛИЗЪТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ СЕКТОР: ТЕОРЕТИКО – ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ	405
Петър Ангелов Чернаев ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЖИВОТНОВЪДНИЯ БИЗНЕС: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ	415
Пламен Станчев Илиев ЦЕНОВА ДИНАМИКА НА ЖИЛИЩНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ	428
Пламена Йорданова Колева НОРМАТИВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СТАТИСТИКАТА НА ТУРИЗМА	445
Ралица Сирашка НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ АГРОБИЗНЕС	464
Росен Здравков Тумбев ПОЛОЖИТЕЛНАТА НАГЛАСА КЪМ ЗДРАВЕ НА РАБОТНОТО МЯСТО – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО ЗДРАВЕ	480
Стелиян Богданов Стефанов ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕС	491
Тодор Георгиев Гогов ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В БОРБАТА С ИЗМАМИТЕ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	504
Цветомира Георгиева Велева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОМНИКАНАЛНОТО БАНКИРАНЕ	522

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XVI – 2023, книга 19

Даден за печат на 10.11.2024 г., излязъл от печат 15.11.2024 г.
Поръчка № 18907; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А